

ความสำคัญของรัฐบาลทวี บุณยเกตุ : บทวิเคราะห์

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๒ ใกล้จะสิ้นสุดลง และการปรากฏเป็นที่แน่ชัดแล้วว่าฝ่ายสัมพันธมิตรจะเป็นผู้ชนะสงครามในที่สุด เป็นเหตุประการหนึ่งที่ทำให้กลุ่มนักการเมืองที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายทางประเทศของรัฐบาล พยายามลอบรัฐประหารจอมพล ป. พิบูลสงคราม จนเป็นผลสำเร็จ และได้ล้มสฤษดิ์ไพบูลย์ อภัยวงศ์ เขาคำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไป แต่นายควง อภัยวงศ์ ก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะเป็นที่ไว้วางใจของฝ่ายสัมพันธมิตรได้ ทั้งนี้เพราะถูกมองว่าเป็นรัฐบาลชุดต่อเนื่องมาจากรัฐบาลชุดเดิมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เมื่อฝ่ายญี่ปุ่นได้ประกาศยอมแพ้แล้ว นายควง อภัยวงศ์ จึงต้องลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไป นายทวี บุณยเกตุ ได้เข้ารับตำแหน่งแทน เมื่อวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๘๘ และลาออกเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๔๘๘ รวมเวลาในการบริหารประเทศทั้งสิ้น ๑๗ วัน อันนับว่าเป็นรัฐบาลที่มีอายุสั้นที่สุดหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ๒๔๗๕ เหตุการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความเคลงใจในหมู่นักวิชาการว่า เหตุใดนายทวี บุณยเกตุ จึงจำเป็นต้องลาออกไป ถ้าจะให้เขาคำรงตำแหน่งสืบต่อไปจะมีใครหรือ และจะมีผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งนี้เป็นต้นจุดประสงค์ประการหนึ่งของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เพื่อจะทราบให้เป็นที่แน่ชัดว่าเหตุใดรัฐบาลของนายทวี บุณยเกตุ จึงมีอายุราชการสั้นถึงเพียงนั้น และอะไรเป็นเหตุผลการเมืองอันแท้จริง เบื้องหลังการแต่งตั้งนายทวี เป็นนายกรัฐมนตรีในเวลานั้น

สาเหตุที่นายทวี บุณยเกตุ ต้องลาออกไปอาจพิจารณาได้หลายประการ ประการแรกเนื่องจากนายควง อภัยวงศ์ ได้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหลังจากฝ่ายญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงครามเสียส่วนมากในหมู่ญูปกครองไทยเห็นว่า ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช เอกอัครราชทูตไทยประจำสหรัฐ

เนื่องจากพรรคพวกนายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามชี้แจงให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเห็นความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนรัฐบาลใหม่ มิฉะนั้นประเทศไทยจะต้องตกอยู่ในฐานะญูปกครอง

อเมริกา น่าจะเป็นผู้เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร^๒ ยิ่งกว่าใครทั้งสิ้น นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะรัฐบุรุษอาวุโส และผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ จึงได้มีโทรเลขเชิญ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ให้เดินทางกลับมารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ได้แจ้งมายังนายปรีดี พนมยงค์ ว่าไม่อาจกลับมารับตำแหน่งได้ทันทางที่ซึ่ง ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ให้เหตุผลหลายประการว่า "เนื่องจากการเดินทางกลับเมืองไทยนั้น ข้าพเจ้าตกลงใจจะเดินทางผ่านอังกฤษ โดยเครื่องบินอังกฤษ เพราะเห็นว่าเมื่อเขายังมีชาต่อเราอยู่ ก็ตกเป็นหน้าที่ข้าพเจ้าต้องเอาใจช่วยการแสดงอัชฌาศัยไมตรี การเดินทางจากอเมริกาไปเมืองไทยถ้าไปโดยเครื่องบินอเมริกันแล้ว ไปถึงได้ภายในระยะเวลา ๓ - ๕ วัน แต่การเดินทางผ่านโดยเครื่องบินอังกฤษเอาแน่นอนไม่ได้ พวกข้าราชการที่สดานทุตถึงกับตั้งคำถามเป็นลางว่า ถ้าเรือบินตกหรือข้าพเจ้าหายไปจะให้อะไร แต่ในที่สุดก็เห็นชอบพร้อมกันว่า จะต้องเอาใจอังกฤษไว้ การเดินทางจะช้านานเท่าใดของทมิเอา ด้วยเหตุนี้ฝ่ายเราจึงขอเดินทางผ่านอังกฤษ"^๓

จากเหตุผลของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จึงได้มีการตกลงกันในหมู่คนสำคัญของชาติว่า มีความจำเป็นที่จะต้องตั้งรัฐบาลชั่วคราวขึ้นเพื่อรักษาสถานการณ์ไปพลางก่อน ที่ประชุมจึงได้ตกลงเลือกนายทวี บุณยเกตุ เขาคำรงตำแหน่ง เป็นการชั่วคราว เพื่อรอการกลับของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช การเป็นรัฐบาลชั่วคราวของนายทวี บุณยเกตุ นี้ปรากฏให้เห็นชัดจากถ้อยแถลงของรัฐบาลชุดนี้ต่อผู้

^๒ นายคุสิต บุญธรรม รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรีฝ่ายการเมือง ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ตามความเห็นส่วนตัวแล้ว ในขณะนั้นผู้ที่น่าจะได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตรนอกจาก ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช แล้ว ยังมี ม.จ.ศุภสวัสดิ์ (ขณะนั้นทรงยศเป็นร้อยเอกในกองทัพอังกฤษ) แต่ นายปรีดี พนมยงค์ และพวกพิจารณาเห็นว่า ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ใกล้ชิดกับอเมริกา ซึ่งถือว่าเป็น "หุ้นส่วนใหญ่" ในสัมพันธมิตร น่าจะมีข้อได้เปรียบมากกว่า ม.จ.ศุภสวัสดิ์ (จากการสัมภาษณ์นายคุสิต บุญธรรม เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๖)

^๓ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๑), หน้า ๕

สำเร็จราชการแทนพระองค์ หลังจากแถลงนโยบายต่อสภาแล้ววว่า "... เพื่อประโยชน์ในส่วนรวม
 ของประเทศ รัฐบาลคณะนี้พร้อมทุกเวลาที่จะเปิดโอกาสใหญ่ที่เหมาะสมเข้าบริหารแผ่นดินในเมื่อถึง
 เวลา ฉะนั้นแม้รัฐบาลนี้จะมีอายุเพียงเร็ววันก็ตาม รัฐบาลจะบริหารแผ่นดินด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
 ... " จากขอแถลงของรัฐบาลนี้จะเห็นได้โดยเด่นชัดแล้วว่า หัวหน้ารัฐมนตรีที่ระหัดตั้งตั้งแต่
 แรกเขามารับตำแหน่งแล้ววว่าจะเป็นการทำหน้าที่ชั่วคราวเท่านั้น หากเป็นการดำรงตำแหน่งถาวรแต่
 ประการใดไม่ หนึ่ง ปัญหาในเรื่องบุคคลที่ทางฝ่ายไทยจะท่องเที่ยวเพื่อเตรียมเจรจากับสัมพันธมิตร
 นั้น ในที่สุดจะปรากฏว่าแม่แก่คนอย่างนายทวี บุณยเกตุ เอง ซึ่งตามภูมิหลังแล้ววจะเป็นคนที่ฝ่าย
 สัมพันธมิตรยินดีจะเจรจากว เพราะเป็นผู้มีชื่อเสียงในความซื่อสัตย์สุจริตมาตลอด และเป็นผู้ไม่เห็น
 ควกับนโยบายของจอมพล ป.พิบูลสงคราม จนถึงกับแยกตัวลาออกมาก็ตาม แต่ถึงกระนั้นก็ยังไม
 เป็นที่ไว้วางใจพอในสายตาของฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา ดังที่จะเห็นได้
 จากคำกล่าวของนายทวี บุณยเกตุ เองที่ว่า "... ระหว่างนั้นข้าพเจ้ายังเป็นรัฐบาลอยู่คือ เป็น
 นายกรัฐมนตรี ข้าพเจ้าไม่ยอมเจรจากวกับข้าพเจ้า ทั้ง ๆ ที่เขารู้ว่าข้าพเจ้าเป็นใคร และใครร่วมมือ
 กับเขาไกลชิดอย่างไร ในระหว่างสงคราม แต่เขาจะเจรจากวกับนายปรีดี พนมยงค์ ในนามของ "รัฐ"
 ในฐานะหัวหน้าเสรีไทยเท่านั้น ไม่ใช่ในฐานะผู้สำเร็จราชการเสียคว นีเป็นหลักปฏิบัติของเขาโดย
 ทั่ว ๆ ไป..." และจากถ้อยคำดังกล่าวนี้เอง ที่ทำให้เราเข้าใจได้เด่นชัดยิ่งขึ้นอีกว่า เหตุใด
 นายทวี บุณยเกตุ จึงไม่อาจดำรงตำแหน่งต่อไปได้อีก และทางฝ่ายไทยจะท่องเที่ยวบุคคลประเภท
 ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และ ดร.ปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าเท่านั้น ฝ่ายสัมพันธมิตรจึงจะยอมเจร
 จากถกถว

หนังสือพิมพ์รายวันสยามนิกร ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓๔๗๖ วันอังคารที่ ๔ กันยายน ๒๔๘๘ หน้า

ทวี บุณยเกตุ, "คำนำ", ชีวิตนายพล, อ้างแล้ว, หน้า ๒๓ - ๒๔

ความสำคัญของรัฐบาลนายทิว บุนยเกตุ ในวิกฤติการณ์ทางการเมืองไทย

หากจะมองย้อนหลังไปพิจารณาเหตุการณ์ในวิกฤติการณ์ทางการเมืองของไทยในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการหาทางเลิกสภาพสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร โดยที่ไทยจะยังดำรงไว้ซึ่งเอกราชนั้น จะปรากฏว่ารัฐบาลชุดของนายทิว บุนยเกตุ แม้ว่าจะมีอายุสั้นเพียง ๑๗ วันก็ตาม แต่ก็เป็นรัฐบาลชุดที่ช่วยให้การดำเนินกิจการของไทยเป็นไปได้อย่างชาญฉลาด ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการเปิดโอกาสที่สำคัญ เพื่อให้รัฐบาลชุดต่อไป อันได้แก่รัฐบาลของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้มีโอกาสปรากฏฐานะทางชาวสารที่สำคัญในวงการทูตและหยั่งท่าทีของฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งเป็นความสำคัญอย่างมากต่อการเจรจาของรัฐบาล เสนีย์ ปราโมช กับฝ่ายสัมพันธมิตร

จะเห็นได้ว่าก่อนที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช จะเดินทางกลับเมืองไทย ได้ไปลา เซอร์ ยอจ แชนสัน ทูตที่ปรึกษาสถานทูตอังกฤษ ซึ่งมีความสนิทสนมกัน^๗ จากนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ก็ออกเดินทางกลับเมืองไทยโดยผ่านทางอังกฤษ ด้วยเหตุที่ว่า "การเดินทางกลับเมืองไทยนั้น ข้าพเจ้าตกลงใจจะเดินทางผ่านอังกฤษโดยเครื่องบินอังกฤษ เพราะเห็นว่าเขายังมีนชาต่อเราอยู่ ก็ตกเป็นหน้าที่ของข้าพเจ้าเองเอาใจเขาคอยการแสดงความอภัยมิตรี..."^๘ การไปอังกฤษของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ครั้งนี้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้รับทราบจากสถานทูตอังกฤษว่า "...เป็นการ

^๖ ไปรคดูบทที่ ๓ ตอน ๒ ซึ่งเกี่ยวกับคณะผู้แทนไทยที่รัฐบาลของนายทิว บุนยเกตุ ส่งไปเจรจากับสัมพันธมิตรที่แคนดี

^๗ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้อธิบายเกี่ยวกับท่านผู้นี้ว่า "...เป็นศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญงานกิจการตะวันออกไกล และเป็นคนที่เคยพูดจาทักเรา ในทางส่วนตัวระหว่างข้าพเจ้ากับท่าน เซอร์กค... นับว่ารอบคอบสนิทสนมกันมาก เคยไปมาหาสู่กัน เล่นกอล์ฟด้วยกัน และคบหากันมาตลอดสงคราม..." จาก เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ชุมนุมวรรณคดี, อ้างแล้ว, หน้า ๕

^๘ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., อ้างแล้ว, หน้า ๕

ไปส่วนตัวเพื่อเยี่ยมเยียนอังกฤษ อันเป็นสำนักศึกษาเก่า มิใช่ไปเพื่อติดต่อดูระเบียบทางการ..."^๘
 ซึ่งหมายความว่าอังกฤษยังไม่ยอมรับจากควย และมีท่าทีแข็งกร้าวต่อไทย อังกฤษไม่เคยรับรองเสรี
 ไทย และถือว่าเมืองไทยยังอยู่ในฐานะสงครามกับอังกฤษ แต่ปรากฏว่า เมื่อ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ที่
 เดินทางไปถึงลอนดอน เมื่อวันที่ ๑ กันยายน ๒๔๘๘ กระทรวงต่างประเทศอังกฤษได้นัดให้ไปพบกับ
 มร.แอสตันเคย์ เบนเน็ท อธิบดีกรมการเมืองตะวันออกไกล ซึ่งนอกจากการไปตามทุกข์สุขกันตามสม
 ควรแล้ว มร.เบนเน็ท ก็กล่าวถึงนโยบายที่รัฐมนตรีต่างประเทศอเมริกาแถลงเกี่ยวกับไทยว่า
 "...การที่ไทยประกาศสงคราม จึงทำให้ในอังกฤษเสมือนใจเป็นอย่างมาก..."^{๑๐} แต่อย่างไรก็ดี
 มร.เบนเน็ท บอกว่า "กระนั้นก็ตามอังกฤษพร้อมที่จะเลิกสถานะสงคราม แต่มีข้อแม้ว่าฝ่ายไทยจะ
 ให้ความช่วยเหลือแก่ทหารอังกฤษในการเข้าปลดอาวุธญี่ปุ่นในเมืองไทย และไรคาเสียหายเป็นที่พ
 พอใจของอังกฤษหรือไม่ นอกจากนี้อังกฤษจะทอพิจารณาถึงความร่วมมือทางเศรษฐกิจของไทย"^{๑๑}
 จากนั้น ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ก็ถูกนำไปพบ เซอร์ อาเล็กซานเดอร์ คาเคโก ปลัดทูตฉลองกระทรวง
 ต่างประเทศอังกฤษ แต่ปรากฏว่าไม่พูดถึงเกี่ยวกับเรื่องทางการ เพียงแต่ตามทุกข์สุขตามธรรมดา
 นอกจากการไปพบเยี่ยมเยียนเจ้าหน้าที่กระทรวงต่างประเทศอังกฤษ ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่สถานทูต
 ฝรั่งเศสขอเชิญพบและได้แจ้งเรื่องถึงอังกฤษสนับสนุนให้ได้รับคืนแดนอินโดจีน ๔ จังหวัดคืนจากไทย
 เพราะฉะนั้นจะเห็นว่าตลอดเวลาที่อยู่ในอังกฤษ ๕ วัน ปรากฏว่า ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ได้พบกับข้าราชการ
 การทูตผู้ใหญ่ของกระทรวงต่างประเทศอังกฤษหลายคน ซึ่งในการพบครั้งนี้จะเห็นได้ว่าเป็นประ
 โยชน์แก่ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ในการที่จะทดสอบบรรยากาศ ทัศนคติของคนอังกฤษ ดังเช่นการที่ มร.
 เบนเน็ท กล่าวว่ คนอังกฤษสะท้อนใจมากที่ประเทศไทยประกาศสงครามกับอังกฤษ หลังจาก
 ที่ ม.ร.ว.เสนีย์ฯ ได้ไปสอบถามคนอังกฤษที่ลอนดอนแล้ว ม.ร.ว.เสนีย์ฯ กล่าวว่ "...ปรากฏว่
 น้อยคนที่จะรู้ว่าไทยประกาศสงครามกับอังกฤษ ยิ่งกว่านั้นคนธรรมดาสามัญไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่ามีเมือง

^๘ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., เพ็ງอ่าง, หน้า ๕

^{๑๐} เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., เพ็ງอ่าง, หน้า ๖

^{๑๑} เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง, เพ็ງอ่าง, หน้า ๖

ไทยอยู่ในโลก..." ^{๑๒} หมายความว่าที่ มร. เบนเน็ต กล่าวมานี้ อาจจะไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ออกเดินทางจากลอนดอนโดยเครื่องบิน ขอรัก ของอังกฤษ ถึงโคคัมโบ เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๔๘๘ ก่อนที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช จะเดินทางถึงกรุงเทพฯ ได้พบกับนาวาอากาศโท ทวี จุลละทรัพย์ และนายกนิษฐ์ สุภมรงค์ ซึ่งมากอดกักขฬ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และแล้วก็ทราบถึงผลการเจรจาที่แคนดีว่าอเมริกาประท้วงอังกฤษ เรื่องสัญญา ๒๑ ข้อ ที่จะให้ฝ่ายไทยลงนาม ทำให้อังกฤษของขออน นับว่าเป็นผลดีแก่ไทย ^{๑๓} จากนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ก็เดินทางถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๔๘๘ และได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีแทนนายทวี บุณยเกตุ ซึ่งขอลาออกไป จากเหตุการณ์ที่พิจารณาให้เห็นได้ว่าการแต่งตั้งนายทวี บุณยเกตุ เป็นนายกรัฐมนตรีก็เพื่อให้มีรัฐบาลปกครองประเทศในระยะหลังสงคราม ซึ่งมีสภาวะยุ่งเหยิง กับทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช มีเวลาทดสอบบรรยากาศ ทิศนคติ และสร้างอชญาศัยไมตรีอันดีต่อฝ่ายที่จะเจรจาดวย

นอกจากนี้รัฐบาลนายทวี บุณยเกตุ ยังได้ให้ความร่วมมือเตรียม "ปู" ทางการเจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตร ตัวอย่างเช่น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้มีโทรเลขหาหรือมายังผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และรัฐบาลไทย ขอให้เพิ่มจำนวนชาวที่จะบริจาศสหประชาชาติ จากจำนวน ๒ แสนสี่หมื่นคน เป็น ๑ ล้าน ๕ แสนคน เพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ที่กำลังอดอยาก และเป็นการล้าง "กรรมเก่า" เสียที สาเหตุที่ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ขอให้เพิ่มจำนวนชาวที่จะให้แกสหประชาชาติก็เนื่องมาจากผลการที่ไทยเคยเสนอให้ชาวไปครั้งแรก ปรากฏได้รับการสรรเสริญจากทั่วโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งอเมริกา หากไทยได้เพิ่มจำนวนชาวให้สูงขึ้นจากเดิม จะได้รับความเห็นใจเพิ่มขึ้น ^{๑๔}

^{๑๒} เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., เพียงอ้าง, หน้า ๒

^{๑๓} ไปรคตุรายละเอียดในบทที่ ๓ ตอน ๒

^{๑๔} เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., ชุมนุมวรรณคดีทางการเมือง, อ้างแล้ว, หน้า ๑๘

นายทวี บุญเกตุ ได้ปรึกษาหารือกับผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ ในที่สุดก็ตกลงทำตามข้อเสนอของนายปรีดีฯ ที่ว่า "เรื่องนี้เราจะรองรับตอบ กว่าจะสอบสวนอาจเสียเวลานาน ฉะนั้นขอให้ข้าพเจ้าตกลงว่าไหน ๆ อังกฤษและอเมริกาถ้าทราบดีว่า ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช จะกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย ก็ควรตอบไปว่าเห็นควรรับได้ในหลักการ ส่วนเรื่องจำนวนที่จะให้เงินจะไต่พิจารณาตกลงภายหลังจะไต่หรือไม่..."^{๑๕}

นอกจากนั้นแล้วการที่นายทวี บุญเกตุ ได้ยกเลิกประกาศต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อญี่ปุ่น และผ่านพระราชบัญญัติควบคุมผู้ที่เป็นศัตรูต่อสหประชาชาติ รวมทั้งการหลีกเลี่ยงไม่ลงนามในสัญญา ๒๑ ข้อ ก็งดแล้วก็เป็นโอกาสให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เจริญจนเป็นผลดีต่อประเทศไทยในที่สุด.

^{๑๕} ทวี บุญเกตุ คำบรรยายและบทความบางเรื่อง, อ้างแล้ว หน้า ๒๒